
УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ ТА ЗЕМЛЕУСТРІЙ

УДК 332.2:528.9:004.01

<https://doi.org/10.31548/zemleustriy2019.04.01>

ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ УГІДЬ ЯК ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Й.М. ДОРОШ, доктор економічних наук

E-mail: landukrainenaas@gmail.com

А.В. Барвінський, кандидат сільськогосподарських наук

E-mail: barv@ukr.net

Інститут землекористування Національної академії аграрних наук
України

І.П. Купріянич, кандидат економічних наук

E-mail: kupriyanchik@ukr.net

О.М. КРАВЧЕНКО, аспірант

E-mail: olena.kravchenko.1995@gmail.com

Національний університет біоресурсів і природокористування України

В.А. САЛЮТА, аспірант

E-mail: vikasalyuta@gmail.com

Інститут агроекології і природокористування НААН

Анотація. Проаналізовано сучасну структуру сільськогосподарських угідь, що сформувалась в умовах кардинального реформування земельних відносин в сільській місцевості. Встановлено, що ця структура в сільськогосподарських підприємствах різних форм власності не відповідає принципам раціонального природокористування через надмірну частку орних земель і низьку – екологічно стійких угідь. При цьому, частка ріллі в структурі сільськогосподарських угідь в недержавних аграрних підприємствах на 11-12% вища, ніж в державних, що пояснюється намаганням приватних підприємців – орендарів збільшити обсяги сільськогосподарського виробництва шляхом розширення площі орних земель. Надзвичайно високий рівень розораності сільськогосподарських угідь є наслідком екстенсивного використання земельних ресурсів і основною причиною поширення деградаційних процесів. Єдиним засобом вирішення цієї проблеми є розробка проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь.

Показано, що сталий розвиток сільських територій неможливий без удосконалення структури посівних площ, основним недоліком якої на сучасному етапі є ринково обумовлена надмірна частка високорентабельних культур технічної групи і дуже низька – кормових культур, що може бути причиною не тільки екологічних, а й соціально-економічних негараздів. Оптимізацію структури посівних площ сільськогосподарських культур необхідно проводити на засадах еколого-ландшафтного землеустрою з врахуванням ґрунтово-кліматичних умов конкретних сільських територій та ресурсного забезпечення сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: сільськогосподарські угіддя, структура посівних площ, аграрні підприємства, організація території, сівозмінна..

Актуальність.

Погіршення екологічного стану сільських територій в умовах реформування земельних відносин обумовлено недостатнім та неефективним застосуванням природоохоронних заходів, неврахуванням вимог екологічної безпеки в агровиробничих процесах, екологічною незбалансованістю земельного фонду, порушенням структури сільськогосподарських угідь, відсутністю практики формування й збереження екологічної цінності сучасних агроландшафтів, а також забезпечення стійкого функціонування ґрунтів та відтворення їхньої родючості. На нормативно-правове врегулювання цього питання спрямовані норми Законів України: «Про землеустрій» за №858-ІУ від 22.05.2003 р., «Про охорону земель» за №962-ІУ від 19.06.2003 р., «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» за №2818-УІ від 21.12.2010 р.; розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції розвитку сільських територій» за №995-р від 23.09.2015р. Проте, ці норми в основному носять декларативний характер: наразі не існує законодавчо закріпленого детального

алгоритму оптимізації структури сільськогосподарських угідь та захисту ґрунтового покриву від деградації.

Сучасні тенденції розвитку світового землеробства передбачають одночасне вирішення завдань забезпечення населення продуктами харчування та проблем захисту довкілля, збереження ландшафтного та біологічного різноманіття, відновлення родючості ґрунтів. Через це пріоритетним напрямком використання земельних угідь є не максимальна продуктивність сільськогосподарських культур, а підтримання функціональних зв'язків між природними компонентами довкілля. Цьому напрямку повністю відповідає адаптивно-ландшафтна система землеробства, що базується на таких принципах як екологічність, адаптивність, наукоємність та біогенність [5]. Останні забезпечують перехід від концепції тотальної інтенсифікації земельних ресурсів, результатом якої є руйнування ґрунтового покриву і всієї ландшафтної сфери, до концепції ресурсощадливого адаптивно-ландшафтного землекористування і екологічно стійких агроєкосистем.

Домінування чорноземних ґрунтів (понад 60%) в складі орних земель

України в поєднанні із сприятливими природно-кліматичними умовами забезпечує високий потенціал аграрного виробництва. Проте, спроба збільшити обсяги сільськогосподарської продукції шляхом розширення фонду орних земель без належного наукового обґрунтування зумовила порушення екологічної рівноваги в аграрних ландшафтах. Наслідком цього є винятково високий рівень розораності і сільськогосподарського освоєння території країни (відповідно 54 і 71%), який не має аналогів у світі. Крім того, до орного фонду було безпідставно залучено 6,5 млн. га деградованих та малопродуктивних земель, інтенсивне використання яких є екологічно небезпечним і економічно недоцільним [6].

Науково необґрунтоване розширення посівних площ високорентабельних технічних культур під впливом кон'юнктури ринку, як засвідчує практика попереднього періоду і сьогодні, обумовлює посилення деградаційних процесів, серед яких на схилових територіях домінує водна ерозія, на рівнинних – дегуміфікація та агрохімічна деградація, оскільки сільськогосподарські товаровиробники, переважно, невзможі компенсувати поживні речовини, винесені з ґрунту з урожаєм культурних рослин шляхом внесення достатньої кількості органічних і мінеральних добрив. Загострення цих екологічних проблем наразі може призвести до значних економічних збитків та соціальних негараздів в майбутньому, що пов'язано з продовольчою безпекою країни та нормативним станом навколишнього середовища.

Зазначене свідчить, що система заходів із охорони земель реалізується недостатньо, а витрати на їх здійснен-

ня сягають лише 0,5% ВВП. Реалізація земле- та природоохоронних заходів має базуватися «...на науково-обґрунтованих методологічних заходах їх просторового розвитку у відповідній ієрархічній послідовності: територія — ландшафт — земельна ділянка — ґрунтовий покрив» [1, с. 23].

Тому для забезпечення сталого розвитку сільських територій необхідно оптимізувати структуру сільськогосподарських угідь з врахуванням сучасних еколого-ландшафтних підходів до організації території і ґрунтово-кліматичних умов конкретних регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанням розробки наукових та методологічних засад раціоналізації сільськогосподарського землекористування в умовах реформування земельних відносин присвячено роботи таких науковців, як Д.С.Добряк, Й.М.Дорош, О.С.Дорош, О.П.Канаш, В.М.Кривов, Л.Я.Новоковський, А.Я.Сохнич, А.М.Третяк та інших. Однак, динамічні процеси в аграрному секторі економіки зумовлюють потребу в конкретизації методичних підходів до оптимізації структури земельних угідь в сільській місцевості та формування екологічно стійких високопродуктивних аграрних ландшафтів на регіональному та локальному рівні.

Побудована в Україні система земельних відносин на засадах приватної власності не забезпечила умов і дієвого механізму економічно ефективного й водночас екологічно безпечного землекористування. Розподіл земель на частки (паї), концентрація вагомій частки виробництва сільськогосподарської продукції в госпо-

дарствах населення стали причиною порушення територіальної організації сільськогосподарських підприємств, науково обгрунтованого чергування культур в сівозмінах, посилення ерозійних процесів тощо. В той час, як у США найбільш великими (за обсягами виробництва) фермами, що складають 10% від загальної кількості аграрних товаровиробників, виробляється біля 90% усієї сільськогосподарської продукції [10].

В економічно розвинених країнах ефективними вважають такі форми господарювання, за яких зберігаються робочі місця для сільських жителів (селяни є одночасно і власниками, і працівниками), запобігають надмірній експлуатації земельних ресурсів та антропогенному навантаженню на ґрунтовий покрив, не допускається суттєве зниження відновлювальних властивостей ґрунтів [7]. Зокрема, в Канаді в рамках програми по створенню постійного ґрунтозахисного покриву щорічно вилучалось з орного фонду понад 400 тис. га низькопродуктивних, переважно еродованих земель [9]. Однак, на відміну від аналогічної американської програми канадським фермерам дозволено частково використовувати ці землі, наприклад, як сінокоси чи пасовища (заборонено лише розорювання створеного ґрунтозахисного покриву і вирощування однорічних культур).

Крім того, маємо дбати й про соціальний аспект. Для прикладу, «... для умов Степової зони оптимальний розмір фермерських господарств 500 га. Це означає, що один агрохолдинг із загальною площею орендованих земель 10 тис. га може містити 20 фермерських господарств, у кожному з яких буде працювати близько 25 людей. Як наслідок, у процес вироб-

ництва додатково буде залучено 500 людей...» [2, с.15]. До того ж маємо розуміти, що невеликі за розміром господарства мають перевагу над агрохолдингами, бо ведуть господарську діяльність дотримуючись землеохоронних заходів.

Безсумнівно, що розв'язання сучасних економічних, екологічних і соціальних завдань в агросфері неможливе без землеустрою, за допомогою якого створюється сприятливе екологічне середовище та поліпшуються природні ландшафти [4]. Саме завдяки землеустрою забезпечується організація території аграрних підприємств і створюються просторові умови для еколого-економічної оптимізації використання та охорони сільськогосподарських земель, запровадження прогресивних організаційних форм управління земельними ресурсами, удосконалення структури і розміщення сільськогосподарських угідь, посівних площ сільськогосподарських культур, системи сівозмін, сінокосо- і пасовищезмін [3]. Тому, удосконалення структури сільськогосподарських угідь і посівних площ на регіональному та локальному рівнях потребує розробки проєктів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь, з врахуванням комплексу природно-кліматичних та соціально-економічних факторів конкретних регіонів.

Мета статті - проаналізувати сучасну структуру сільськогосподарських угідь та посівних площ на національному, регіональному та місцевому рівнях; обґрунтувати теоретико-методологічні підходи щодо забезпечення сталого розвитку сільських територій на прикладі Київського регіону.

Виклад основного матеріалу.

Сучасна структура сільськогосподарських угідь на загальнодержавному рівні не відповідає принципам раціонального використання природних ресурсів через незбалансоване співвідношення екологічно стійких та нестійких угідь, яке продовжує погіршуватись. Згідно даних Державної служби статистики України [8] частка ріллі в структурі сільськогосподарських угідь за 10-річний період зросла з 77,8 до 78,4%, що обумовлено розширенням площі орних земель протягом цього часу на 89,4 тис. га при одночасному скороченні площі сільськогосподарських угідь на 214,3 тис. га. Такий надзвичайно високий рівень розораності сільськогосподарських угідь є наслідком екстенсивного використання земельних ресурсів в пострадянський період і сприяє інтенсифікації деградаційних процесів.

Аналогічна ситуація простежується у використанні земельних угідь в сільськогосподарських підприємствах. Так, за досліджуваний період рівень розораності сільськогосподарських угідь в агроформуваннях різних форм власності зріс з 92,8 до 93,9% (табл. 1).

Це обумовлено в основному розширенням площ орних земель в недержавних сільськогосподарських підприємствах (на 1,5%). Така висока частка ріллі в структурі сільськогосподарських угідь агроформувань ринкового типу свідчить про надмірний рівень антропогенного навантаження на земельні ресурси, що однозначно призведе до погіршення їхньої якості в найближчому майбутньому.

Отже, зважаючи на фактичну структуру земельних угідь недержавних сільськогосподарських підприємств необхідно визначитись на якому рівні (загальнодержавному, регіональному,

1. Структура земельних угідь в сільськогосподарських підприємствах*

	Загальна земельна площа, тис.га/%	Сільськогосподарські угіддя, %	З них:		
			рілля	сіножаті	пасовища
2005 рік					
Землі сільськогосподарських підприємств	21854,0/100	96,18	89,28	2,10	3,73
в т.ч. державних	1253,3/100	84,97	70,17	2,95	8,76
недержавних	20600,7/100	96,86	90,45	2,04	3,42
2010 рік					
Землі сільськогосподарських підприємств	21376,5/100	96,32	89,99	1,92	3,41
в т.ч. державних	1205,8/100	84,76	70,07	2,78	8,90
недержавних	20170,7/100	97,01	91,18	1,87	3,08
2015 рік					
Землі сільськогосподарських підприємств	21450,8/100	96,72	90,79	1,88	3,10
в т.ч. державних	1118,1/100	83,80	69,22	2,97	8,53
недержавних	20332,7/100	97,43	91,98	1,83	2,80

* за даними Державної служби статистики України [8] і власними розрахунками авторів

місцевому) потрібно забезпечити оптимальне співвідношення угідь з метою формування екологічно стійких агроландшафтів, що повинно бути законодавчо закріплено в Загальнодержавній програмі та відображено в регіональних, місцевих цільових програмах та документації із землеустрою щодо використання та охорони земель.

Аналіз динаміки структури посівних площ сільськогосподарських культур показує, що її трансформація в період інтенсивного реформування земельних відносин, відбувалась головню під впливом кон'юнктури ринку: в 1,6 рази зросли площі культур технічної групи (зокрема, соняшнику з рівнем рентабельності 24-32%, що є найвищим показником серед основних видів сільськогосподарської продукції) і в 2,2 рази зменшились площі культур кормової групи (табл. 2).

При цьому тенденції виявлені на загальнодержавному рівні характерні й для Київського регіону: площі під тех-

нічними культурами зросли на 191%, а під кормовими – зменшились на 70%. В середньому за досліджуваний період структура посівних площ на рівні країни виглядала так: зернові культури -54%, технічні -32, картопля і овоче-баштанні – 7, кормові – 7%; в Київському регіоні – відповідно 49%, 33, 11 та 7%.

Вирощування культур інтенсивного типу (соняшнику, ріпаку, кукурудзи) вимагає суттєвих затрат матеріальних та енергетичних ресурсів (внесення високих норм органічних і мінеральних добрив, застосування пестицидів, багаторазовий міжрядний обробіток ґрунту тощо). А зважаючи на те, що одержання врожаю цих культур забезпечується шляхом реалізації потенційної ґрунтової родючості, яке часто спостерігається в практиці аграрного виробництва, то наслідком цього є різноманітні деградаційні процеси: дегуміфікація, виснаження ґрунтів на поживні речовини, ґрунтова ерозія та аридизація територій.

2. Структура посівних площ на національному та регіональному рівнях (%)

Сільськогосподарські культури	2005	2010	2015	2016	2017	2018
Україна						
Вся посівна площа, тис. га/%	26044/100	26952/100	26902/100	27026/100	27585/100	27699/100
Зернові	57,6	56,0	54,8	53,3	53,0	53,6
Технічні	20,2	27,1	31,0	32,7	33,6	33,4
Картопля і овоче-баштанні	7,8	7,3	6,8	6,8	6,7	6,6
Кормові	14,3	9,6	7,4	7,1	6,7	6,4
Київська область						
Вся посівна площа, тис.га/%	1157/100	1106/100	1153/100	1164/100	1184/100	1191/100
Зернові	58,7	55,3	48,0	49,0	49,8	50,3
Технічні	11,4	22,7	33,9	33,0	33,0	33,2
Картопля і овоче-баштанні	10,1	10,8	10,6	10,8	10,6	10,4
Кормові	19,8	11,1	7,5	7,2	6,6	6,0

* за даними Державної служби статистики України [8] і власними розрахунками авторів

Враховуючи нормативи повернення соняшника на його попереднє місце вирощування (не раніше 7-9 років), його частка в структурі посівних площ не повинна перевищувати 10-15% (на загальнодержавному рівні цей показник склав у 2005 році 14,4%, в 2010 р. -17,0, в 2015 р. – 19,0, в 2018 р. – 22,1%). Це ж стосується технічних культур в цілому, площі яких за 13-річний період зросли на 4,0 млн. га (або на 76%) без відповідного наукового обґрунтування.

З одного боку, порушення науково обґрунтованого чергування сільськогосподарських культур в сівознах обумовлено подрібненням сільськогосподарських землекористувань внаслідок реформування земельних відносин на засадах приватної власності (майже 70% фермерів використовують земельні ділянки розміром не більше 100 га, через що за ефективністю ведення сільськогосподарської діяльності в ринкових умовах значно поступаються крупнотоварному виробництву). З другого боку, концентрація агрохолдингами великих за площею земельних масивів в одній місцевості не лише створює загрози регіонального монополізму для аграрного сектора економіки і сталого розвитку сільських територій, а й зумовлює подальше погіршення якості ґрунтового покриву через вирощування експортоорієнтованих культур зернової та олійної груп, що значно виснажують ґрунт на поживні речовини і вологу.

Скорочення у структурі посівних площ переважної більшості сільськогосподарських підприємств частки кормових культур (на 7,9% - на загальнодержавному рівні і 13,8% - на регіональному) погіршило якісний склад попередників для озимих зер-

нових культур і послабило кормову базу для тваринництва, що унеможливило виробництво достатньої кількості органічних добрив для оптимізації основних властивостей ґрунтів. Зважаючи на дороговизну енергоносіїв та добрив саме багаторічні бобові трави можуть розглядатися як найдешевший засіб відтворення ґрунтової родючості, оскільки залишають після себе 7-8 т/га органічних решток, з яких формується 17-20 ц/га гумусових речовин. Вони забезпечують інтенсифікацію біологічного фактора у зростанні продуктивності сільськогосподарських угідь, покращують фізичні властивості ґрунтів та підвищують їхню протиерозійну стійкість.

Крім того, набір різних за агротехнічними вимогами культур в сівознах обумовлює рівень інтенсивності використання земель (норми добрив, засобів захисту рослин, кількість міжрядних обробітків тощо). При цьому, відповідні показники мають визначатися з урахуванням даних агрохімічного паспорта земельної ділянки (поля) і передбачати встановлення групи культурних рослин, вирощування яких обмежено або заборонено, а також технології чи окремої агротехнічної операції щодо їхнього вирощування. Так, на схилах 3-7 обмежено вирощування просапних культур та розміщення чорного пару.

Перелічені негативні аспекти мають комплексний характер (адже пов'язані з екологічною, економічною та соціальною сферами життєдіяльності населення сільських територій), а тому й заходи щодо їх усунення мають бути системними та комплексними. Зважаючи на це, при оптимізації структури посівних площ на загальнодержавному, регіональному чи місцевому рівні слід враховува-

ти поряд з економічними чинниками (зокрема, кон'юктурою ринку), соціальні і екологічні фактори.

Висновки.

Сучасна структура сільськогосподарських угідь як на загальнодержавному, регіональному, так і місцевому рівнях, сформована в умовах реформування земельних відносин, не відповідає принципам раціонального природокористування, що є вагомою перешкодою на шляху сталого розвитку сільських територій. Незбалансоване співвідношення земельних угідь, залучення до орного фонду деградованих та малопродуктивних земель призводить до інтенсифікації деградаційних процесів, погіршення якості земель та зниження продуктивності агроecosистем. Значна частка технічних культур в структурі посівних площ обумовлює високий рівень антропогенного тиску на ґрунти агроландшафтів, який нерідко перевершує їхню екологічну стійкість. Для запобігання цьому необхідно визначити оптимальні параметри структури земельних угідь на рівні конкретного агроландшафту та розробити дієвий механізм для їхньої практичної реалізації.

Стійке функціонування аграрних підприємств беззаперечно потребує раціоналізації структури посівних площ з врахуванням адаптивно-ландшафтних підходів до організації їхньої території; ресурсного забезпечення суб'єкта господарювання та ґрунтово-кліматичних умов конкретного регіону. Комплексне вирішення цього завдання може бути здійснене лише шляхом розробки проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь.

В умовах Київського регіону сталому розвитку сільських територій і підвищенню продуктивності агроecosистем сприятиме зменшення частки екологічнонестійких угідь в структурі земельного фонду, зниження рівня розораності сільськогосподарських угідь та надання переваг у вирощуванні озимого жита, картоплі і льону в поліських районах та утримання від виробництва зерна озимої пшениці і ячменю на ґрунтах з середнім і сильним ступенем кислотності. В лісостепових районах досліджуваного регіону подальше розширення площ посіву соняшника, ріпака та сої має супроводжуватись належним науковим обґрунтуванням, адже наразі екологічні наслідки понаднормативного зростання частки цих, безсумнівно, високорентабельних культур в структурі посівних площ, як для навколишнього середовища, так і земельних ресурсів детально не досліджені.

Список використаних джерел

1. Дорош О.С. Методологічні засади охорони земель в Україні. Землевпорядний вісник. – 2012. – № 8. – С. 19-23. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zv_2012_8_6
2. Дорош О.С. Роль соціально-економічної й інституційної складових у формуванні й функціонуванні агрохолдингів в Україні. О.С. Дорош, І.П. Купріянич. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. – 2016. – № 3. – С. 12-19. DOI: <http://dx.doi.org/10.31548/zemleustriy2016.03.012>
3. Закон України «Про землеустрій» від 22 травня 2003 року за №858-IV Земельне законодавство України: Збірник нормативно-правових актів. – Київ: Істина, 2007. – С.134-157.
4. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року за №1389-XIV //Офіційний вісник України.– 2001.– № 46.– С.20-38.

5. Кисель В.И. Биологическое земледелие в Украине: проблемы и перспективы. В.И.Кисель.-Харьков: Штрих, 2000.-162с.
6. Класифікація сільськогосподарських земель як наукова передумова їх еколого-безпечного використання. Д.С.Добряк, О.П.Канаш, Д.І.Банбідра, І.А.Розумний. - [2-ге вид., доп.]. - К.: Урожай, 2009. - 464 с.
7. Піменова О.В. Модель оцінки ефективності форм господарювання в аграрному секторі. О.В.Піменова. Економіка і прогнозування. - 2012. - №4. - С. 63-72.
8. Сільське господарство України: статистичний збірник за 2018 рік. - Київ: Державна служба статистики України, 2019. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
9. Gray R., Paddock B., 1993 Land Set Aside: Is it Food Security?. Canadian Journal of Agricultural Economics. -1993.-Vol.41.-N4.-P.441-451.
10. Statistical Abstract of the United States: 2012-2013. The National Data Book. -[131st ed.]. -Washington: U.S. Department of Commerce, 2013. -540 s.
5. Kysel V.Y. Vyolohycheskie zemledelye v Ukraine: problemy y perspektivy /V.Y.Kysel.-Kharkov: Shtrykh, 2000.-162s.
6. Klyasyfikatsiia silskohospodarskykh zemel yak naukova peredumova yikh ekolohobezpechnoho vykorystannia /D.S.Dobriak, O.P.Kanash, D.I.Banbidra, I.A.Rozumnyi. - [2-he vyd., dop.]. - K.: Urozhai, 2009. - 464s.
7. Pimenova O.V. Model otsinky efektyvnosti form hospodariuvannia v ahrarnomu sektori. O.V.Pimenova. Ekonomika i prohnouzuvannia.-2012.-№4. - S. 63-72.
8. Silske hospodarstvo Ukrainy: statystychnyi zbirnyk za 2018 rik. -Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2019. Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
9. Gray R., Paddock B., 1993 Land Set Aside: Is it Food Security? Canadian Journal of Agricultural Economics. -1993.-Vol.41.-N4.-P.441-451.
10. Statistical Abstract of the United States: 2012-2013. The National Data Book. Washington: U.S. Department of Commerce, 2013. 540 s.

References

1. Dorosh O.S. Metodolohichni zasady okhorony zemel v Ukraini. Zemlevporiadnyi visnyk. - 2012. - № 8. - С. 19-23. Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zv_2012_8_6
2. Dorosh O.S. Rol sotsialno-ekonomichnoi y instytutsiinoi skladovykh u formuvanni y funktsionuvanni ahrokhodnyhiv v Ukraini. O.S. Dorosh, I.P. Kupriianchyk. Zemleustrii, kadastr i monitorynh zemel. - 2016. - № 3. - С. 12-19. DOI: <http://dx.doi.org/10.31548/zemleustriy2016.03.012>
3. Zakon Ukrainy «Pro zemleustrii» vid 22 travnia 2003 roku za №858-IV Zemelne zakonodavstvo Ukrainy: Zbirnyk normatyvno-pravovykh aktiv. - Kyiv: Istyna, 2007. - С.134-157.
4. Zemelnyi kodeks Ukrainy vid 25 zhovtnia 2001 roku za №1389-XIV //Ofitsiyni visnyk Ukrainy.- 2001.- № 46.- С.20-38.

Dorosh Y., Barvynskyi A., Kupriianchyk I., Kravchenko O., Saliuta V.

OPTIMIZATION OF THE AGRICULTURAL LAND STRUCTURE AS THE BASIS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS
<https://doi.org/10.31548/zemleustriy2019.04.01>

Abstract. *The modern structure of agricultural lands, formed in the conditions of a radical reformation of land relations in rural areas, is analyzed. It is revealed that this structure in agricultural enterprises of different forms of ownership does not meet the principles of rational use of nature due to the excessive share of arable land and low - environmentally sustainable land. At the same time, the share of the arable land in the structure of agricultural land in the non-state agricultural enterprises is 11-12% higher than in the state-owned, which is explained by the ef-*

forts of private entrepreneurs – tenants aimed at increasing agricultural production by expanding the area of arable land. The extremely high level of plowing of agricultural land is a consequence of the extensive use of land resources and the main reason for the spread of degradation processes. The only solution to this problem is the development of land management projects that provide ecological and economic justification for crop rotation and land management.

It is shown that the sustainable development of rural territories is not possible without improvement of the structure of sown areas, the main current disadvantage of which is the market-driven excessive share of highly profitable crops of the technical group and a very low share of forage crops, which can be the cause not only of the ecological but also of the socio-economic problems. Optimization of the structure of the sown areas of crops should be carried out on the basis of ecological-landscape land management in consideration with the soil and climatic conditions of specific rural territories and resource provision of agricultural enterprises.

Keywords: agricultural land, structure of cultivation areas, agrarian enterprises, organization of territory, crop rotation.

**Дорош Й.М., Барвинский А.В.,
Куприянич И.П., Кравченко Е.М.,
Салюта В.А.**

ОПТИМИЗАЦИЯ СТРУКТУРЫ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ УГОДИЙ КАК ОСНОВА УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ

[https://doi.org/
10.31548/zemleustriy2019.04.01](https://doi.org/10.31548/zemleustriy2019.04.01)

Аннотация. Проанализированы современную структуру сельскохозяйственных угодий, сформировалась в условиях кардинального реформирования земельных отношений в сельской местности. Установлено, что эта структура в сельско-

хозяйственных предприятиях различных форм собственности не соответствует принципам рационального природопользования за чрезмерной долей пахотных земель и низкую - экологически устойчивых угодий. При этом, доля пашни в структуре сельскохозяйственных угодий в негосударственных аграрных предприятиях на 11-12% выше, чем в государственных, что объясняется попыткой частных предпринимателей - арендаторов увеличить объемы сельскохозяйственного производства путем расширения площади пахотных земель. Чрезвычайно высокий уровень распаханности сельскохозяйственных угодий является следствием экстенсивного использования земельных ресурсов и основной причиной распространения деградационных процессов. Единственным средством решения этой проблемы является разработка проектов землеустройства, обеспечивающих эколого-экономическое обоснование севооборота и упорядочение угодий.

Показано, что устойчивое развитие сельских территорий невозможно без совершенствования структуры посевных площадей, основным недостатком которой на современном этапе является рыночно обусловлена чрезмерная доля высокорентабельных культур технической группы и очень низкая - кормовых культур, что может быть причиной не только экологических, но и социально-экономических проблем. Оптимизации структуры посевных площадей сельскохозяйственных культур необходимо проводить на основе эколого-ландшафтного землеустройства с учетом почвенно-климатических условий конкретных сельских территорий и ресурсного обеспечения сельскохозяйственных предприятий.

Ключевые слова. сельскохозяйственные угодья, структура посевных площадей, аграрные предприятия, организация территории, севооборот.